

Z kroniki Instytutu Zachodniego

WALNE ZEBRANIE CZŁONKÓW INSTYTUTU ZACHODNIEGO

Dnia 9 marca 1968 r. w auli Instytutu Zachodniego w Poznaniu przy Starym Rynku 2 odbyło się Walne Zebranie Członków Instytutu Zachodniego.

Porządek dzienny zebrania był następujący:

1. Zagajenie i wybór przewodniczącego Walnego Zebrania,
2. Odczytanie protokołu z Walnego Zebrania z dnia 25 lutego 1967 r.,
3. Sprawozdanie Kuratorium, Rady Naukowej oraz Dyrekcji z działalności za rok 1967,
4. Sprawozdanie finansowe za rok 1967,
5. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej,
6. Plan naukowy i wydawniczy oraz preliminarz budżetowy na rok 1968,
7. Dyskusja nad sprawozdaniami,
8. Powzięcie uchwały o udzielenie Dyrekcji IZ absolutorium za działalność w okresie sprawozdawczym i zatwierdzenie planu pracy i preliminarza,
9. Wybór członków Komisji Rewizyjnej,
10. Powołanie nowych członków IZ.

1) Zebranie otworzył o godz. 11 Prezes Kuratorium IZ, prof. dr S. Smoliński, witając przybyłych na Walne Zebranie gości: sekretarza Wydziału I PAN prof. dra T. Cieślaka, kierownika Wydziału Nauki i Oświaty KW PZPR, mgra R. Jezierskiego, zastępcę dyrektora departamentu MSZ T. Haluszkę. Prof. Smoliński powiadomił zebranych iż min. H. Jabłoński i min. J. Winiewicz przesłali depesze z życzeniami owocnych obrad.

Następnie zabrał głos dyrektor IZ, prof. dr W. Markiewicz, proponując powołanie na przewodniczącego zebrania prezesa Kuratorium prof. S. Smolińskiego. Propozycję tę przyjęto jednogłośnie. Na sekretarzy Walnego Zebrania powołano mgra T. S. Wróblewskiego i mgr Marię Seidel.

Obejmując przewodnictwo zebrania prof. Smoliński zaznaczył, że IZ może odnotować szereg osiągnięć w ubiegłym roku. Niestety IZ poniósł również niepowetowane straty — w ubiegłym roku zmarli bowiem członkowie IZ: prof. dr J. Sawicki, prof. dr T. Łychowski, prof. dr B. Kuryłowicz i prof. dr S. Wyślouch. Zebrani uczcili ich pamięć chwilą milczenia.

2) Protokół z Walnego Zebrania odbytego w dniu 25 lutego 1967 r. został ogłoszony w całości w „Przeglądzie Zachodnim” nr 2/1967, dlatego też nie odczytano tego sprawozdania.

3) Sprawozdanie Kuratorium, Rady Naukowej, Dyrekcji i sprawozdanie finansowe zostało ogłoszone w formie osobnej broszury i przekazane członkom IZ przed Walnym Zebraniem, wobec czego zrezygnowano również z ich odczytania.

Następnie głos zabrał dyrektor IZ, prof. dr W. Markiewicz. Na wstępie zaznaczył, że jego wystąpienie ma charakter komentarza krytycznego do sprawozdań władz IZ ogłoszonych drukiem. Prof. Markiewicz podziękował Kuratorium oraz Radzie Naukowej za stałą gotowość służenia radą i wsparciem we wszystkich sprawach oraz za ogólną ocenę działalności IZ i krytyczne wnioski odnośnie do

zwiększenia efektywności naukowej. Rok 1967 był pierwszym rokiem realizacji zmodyfikowanego planu naukowego. Nierównomierność w rozwijaniu przewidzianych grup problemowych wiąże się z sytuacją kadrową IZ oraz trudnościami w znalezieniu właściwej koncepcji pracy niektórych zakładów i pracowni. Nawet w tych zakładach, które mają wykrystalizowany profil badawczy i duże osiągnięcia publikacyjne (zakład historyczny i socjologiczny), nie zostały wykonane pewne prace, zwłaszcza monograficzne. Z drugiej strony oba te zakłady odniosły szereg sukcesów.

W innych zakładach, w porównaniu z poprzednimi latami, sytuacja uległa niewątpliwie poprawie, zwłaszcza jeśli chodzi o stan osobowy. Wydatnie rozbudowane zostały niektóre zakłady, przede wszystkim Zakład Nauk Prawno-Politycznych, w którym utworzono trzecią pracownię, mianowicie Pracownię Ruchów i Partii Politycznych w NRF, powierzając jej kierownictwo drowi J. Sobczakowi.

Ubiegłoroczne zobowiązanie Dyrekcji IZ odnośnie do rozszerzenia Zakładu Dziejów Okupacji Hitlerowskiej zostało wykonane. W tym roku także ukaże się następny tom *Documenta Occupationis*, przy czym dążyć się będzie, aby tę cenną serię systematycznie kontynuować.

W bieżącym roku Dyrekcja IZ wypracuje właściwą koncepcję działania bardzo ważnego Zakładu Kultury Niemiec Współczesnych i zapewni tym samym tej komórce określone miejsce w systemie polskiej tzw. kulturologii.

W okresie sprawozdawczym Dyrekcja IZ czyniła stałe starania o poszerzenie kręgu współpracowników IZ, przede wszystkim spośród członków towarzystwa, a także o przyciągnięcie autorów, zwłaszcza prac zbiorowych spoza Instytutu. Aktualnie zakłady; historyczny, ekonomiczny i nauk prawno-politycznych opracowują monografie zbiorowe, których autorami będą — poza pracownikami IZ — członkowie naszego towarzystwa.

W ubiegłym roku ukazała się dzięki subwencji Prezydium WRN w Poznaniu, praca zbiorowa dotycząca przemian społecznych na Ziemiach Zachodnich. Nie udało się natomiast zakończyć prac nad przygotowaniem monografii dziejów okupacji hitlerowskiej w Poznaniu, której koncepcja powstała z inicjatywy przewodniczącego RN m. Poznania. Pomyślnie natomiast rozwijały się komórki naukowo-techniczne: biblioteka, dział dokumentacji i informacji naukowej oraz dział wydawniczy. Należy podkreślić, że w 1967 r. ukazało się sześć numerów „Przeglądu Zachodniego”, zaś nr 1/1968 ukazał się w lutym br., co jest dużym osiągnięciem pracowników działu wydawniczego.

Sytuacja kadrowa IZ uległa poprawie, otrzymano z PAN dwa dodatkowe etaty naukowe, nadal jednak odczuwa się brak etatów naukowych i naukowo-technicznych. Liczba samodzielnych pracowników naukowych wzrosła do 10, co stanowi 1/3 ogółu pracowników naukowych. 10 pracowników naukowych to ludzie młodzi, tuż po studiach, w związku z czym na zakłady nałożone zostało zadanie kształcenia i kierowania rozwojem naukowym tych osób. Równocześnie Dyrekcja uważa za wskazane umożliwienie im odbycia praktyk dydaktycznych na UAM i WSE.

Prof. Markiewicz zwrócił uwagę na fakt polepszenia się warunków materialnych pracowników. Uzyskano podwyżki płac dla wielu pracowników, Wydział I PAN uwzględnił szereg wniosków o stypendia doktorskie i habilitacyjne. Należy podkreślić, że Wydział I PAN, podobnie jak w latach ubiegłych, okazywał Instytutowi dużo życzliwości i udzielał pomocy.

Dzięki przyznaniu przez Prezydium RN m. Poznania dodatkowych pomieszczeń, polepszyły się warunki lokalowe IZ, za co podziękowanie należy się przede wszystkim przewodniczącemu Prezydium RN — J. Kusiakowi. Dyrekcja wyraziła również wdzięczność I sekretarzowi KW PZPR w Poznaniu J. Szydłakowi i kierownikowi Wydziału Nauki i Oświaty KW PZPR R. Jezierskiemu, za poparcie tej sprawy.

Zacieśniła się w okresie sprawozdawczym współpraca z bratnimi instytucjami, a zwłaszcza z Instytutem Śląskim w Opolu, Ośrodkiem Naukowym im. Kętrzyńskiego w Olsztynie i w Koszalinie. Zgodnie z postanowieniami Komisji Koordynacyjnej Instytutów Ziem Zachodnich zorganizowano dwie konferencje branżowe: jedną poświęconą badaniom nad okupacją hitlerowską i drugą socjologiczną.

Bardzo pomyślnie rozwijała się tradycyjna współpraca IZ z Główną Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, z TRZZ, zarówno z jego centralą, jak i oddziałem wojewódzkim. Dzięki ściślejszej współpracy z PISM ożywiła się również działalność Komisji Koordynacyjnej Badań Niemcoznawczych. Instytut Zachodni brał także udział w wielu imprezach międzynarodowych organizowanych przez PISM. Uległy dalszemu zacieśnieniu stosunki IZ z Ministerstwem Spraw Zagranicznych. Zwiększone zainteresowanie pracami IZ wykazał również Wydział Zagraniczny KC PZPR, a także wydziały: nauki i oświaty, kultury oraz propagandy KC. Instytut Zachodni zaczął więc spełniać funkcje zespołu ekspertów w sprawach niemieckich wobec władz centralnych.

W ubiegłym roku rozpoczęło działalność studium wiedzy o Niemczech społecznych przy IZ, którego pracami kierował dr Z. Nowak.

Do dawnych, wypróbowanych sojuszników IZ jak Uniwersytet A. Mickiewicza, Biblioteka Kórnicka, Polskie Radio, „Głos Wielkopolski”, dołącza się Telewizja Poznań, z którą IZ systematycznie współpracuje przy przygotowywaniu ogólnopolskiego programu *Nad Odrą i Bałtykiem*, a także „Miesięcznik Literacki”, czasopismo „Nurt”, z którym wspólnie zorganizowano konkurs na pamiętniki młodzieży urodzonej na Ziemiach Zachodnich oraz Zarząd Polskiego Towarzystwa Socjologicznego i in.

Kończąc swoją wypowiedź prof. W. Markiewicz, wysoko ocenił dobrą atmosferę i współpracę między wszystkimi pracownikami IZ.

4) Sprawozdanie finansowe za rok 1967 przedstawił wicedyrektor IZ — mgr Henryk Naskrent.

5) Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej za rok 1967 działającej w składzie: doc. dr S. Kubiak, dr J. Prędko, doc. dr T. Puchalski, doc. dr J. Zajda, odczytał doc. dr S. Kubiak. Komisja przeprowadziła dokładną analizę dokumentacji finansowej i zapoznała się z całokształtem działalności Instytutu Zachodniego.

Komisja Rewizyjna, po szczegółowym zbadaniu całokształtu działalności IZ, przedłożyła Walnemu Zebraniu wnioszek o udzielenie Dyrekcji IZ absolutorium z działalności w 1967 r.

6) Plan naukowo-badawczy na 1968 r. przedstawił dr J. Sobczak, p.o. sekretarza naukowego IZ. Tematyka i układ problemowy planu naukowo-badawczego na 1968 r. stanowi kontynuację dotychczasowych długofalowych kierunków badawczych IZ, których podstawowe założenia sprecyzowane zostały w planie naukowo-badawczym na rok 1967. Tam też podano szczegółową tematykę badawczą w ogólnych ramach, aktualnych także w bieżącym roku.

W ramach poszczególnych grup problemowych zakłady i pracownie IZ prowadzić będą w r. 1968 badania i opracowywanie tematów szczegółowych. W porównaniu z planem ubiegłorocznym tematyka szczegółowa rozszerzona została w bieżącym planie o następujące tematy: „Stosunki niemiecko-angielskie”, „Monopole, koncentracja i centralizacja kapitału w NRF”, „Zagadnienie ciągłości i sukcesji państwowości niemieckiej w NRF”, „Stosunki między NRF i NRD”, „Studia nad konstytucją NRF”, „Rola kościoła katolickiego i ewangelickiego w NRF”, „Polityka kulturalna w NRF wobec państw wschodu i zachodu” oraz „Hitlerowskie przesiedlenia ludności polskiej z terenów tzw. ziem wcielonych”.

Ilościowo plan naukowy IZ na rok 1968 przewiduje ukończenie 12 książek oraz 24 artykułów nie licząc pomniejszych prac.

Plan wydawniczy IZ przedstawił wicedyrektor — dr Z. Nowak. Dane o planie wydawniczym na 1968 r. zostały opublikowane w Sprawozdaniu Władz Instytutu Zachodniego za rok 1967, dr Nowak ograniczył więc swoją wypowiedź do uwag natury organizacyjnej. Podstawowym mankamentem w okresie sprawozdawczym był brak rytmiczności spowodowany nieregularnym napływem prac. Obecny plan wydaje się być ułożony w sposób pozwalający uniknąć tych zahamowań. Pomocnym w tym wypadku będzie również opracowany w r. 1967 długofalowy plan perspektywiczny wydawnictw zwartych IZ obejmujący 28 pozycji. W sprawozdaniu Komisji Rewizyjnej wybijają się na czoło kwestia lepszego kolportażu wydawnictw IZ. Należy stwierdzić, że Dział Wydawniczy przejawia na tym odcinku szeroką inicjatywę, zwłaszcza poprzez różne wystawy (np. na UAM, w Bibliotece Uniwersyteckiej, Bibliotece Raczyńskich, w Pałacu Kultury w Poznaniu itp.). Za pośrednictwem Ministerstwa Kultury wysłano szereg wydawnictw IZ do Moskwy i Frankfurtu. Dużą rolę w popularyzacji tych prac odegrał również udział ich autorów w spotkaniach autorskich i wykładach w okresie Dekady Książki Polityczno-Społecznej. W celu lepszego propagowania wydawnictw przewidziano opracowanie w najbliższym czasie katalogu publikacji IZ.

7) Z kolei przewodniczący zebrania otworzył dyskusję nad sprawozdaniami i planami.

Dr W. Sauter podziękował Instytutowi Zachodniemu za dotychczasową współpracę i pomoc okazywaną kulturalnemu i naukowemu środowisku Ziemi Lubuskiej. Dr Sauter powiadomił zebranych, iż IV Sejmik Kulturalny Ziemi Lubuskiej podjął uchwałę o nadaniu tytułu członków honorowych Lubuskiego Towarzystwa Kultury doc. drowi Z. Dulczewskiemu i drowi A. Kwileckiemu.

Prof. dr H. Batowski zaproponował na wstępie pewne zmiany redakcyjne w opublikowanym programie działalności naukowej w 1968 r. Zdaniem dyskutanta należy bardziej wyeksponować problematykę NRD, a także wprowadzić do programu kwestię „pangermanizmu”, którego tendencje są nadal żywe, zwłaszcza w NRF. Równocześnie prof. Batowski zaproponował nawiązanie kontaktów naukowych z odpowiednimi ośrodkami badawczymi w Belgii i we Francji.

Mgr J. Kujawa w imieniu TRZZ złożył IZ podziękowanie za wszystkie formy współpracy, a zwłaszcza za udział IZ w organizowanych wspólnie popularnych sesjach naukowych, seminariach i prelekcjach.

Prof. dr T. Cieślak zwrócił uwagę na istotną dla Instytutu sprawę odbioru wydawnictw za granicą. Sądzi, że statystyka ukazująca wzrost popytu na wydawnictwa IZ lub jego spadek byłaby rzeczą ze wszech miar pożyteczną. Plany działalności IZ, zdaniem prof. Cieślaka, powinny być ściśle powiązane z ogólnymi planami rozwoju nauki polskiej i łączyć się z szeregiem tematów czy też kierunków tematycznych uprawianych na uniwersytetach, wyższych uczelniach i w PAN, zwłaszcza że Instytutowi Zachodniemu przypadła rola wiodąca we współpracy międzynarodowej, np. w badaniach nad problemami imperializmu, w ramach których IZ współpracując z uczonymi ZSRR, CSRS i NRD prowadzi prace będące dla nauki polskiej w pewnym sensie reprezentatywne.

Krytycznie ustosunkował się dyskutant do sprawy wydania w IZ pracy L. Janiszewskiego *Rybaczy dalekomorscy*, która — jego zdaniem — powinna ukazać się w jednym z instytutów morskich. Przewaga zagadnień regionalnych, dotyczących Poznania i Wielkopolski, w pracach IZ budzi pewne zastrzeżenia. Istnieje w problematyce II wojny światowej wobec tego potrzeba rozważania tych kwestii w aspekcie ogólnopolskim.

Plany pracy Instytutu winny być poszerzone o komentarz wskazujący, że IZ powołany jest do prowadzenia prac zespołowych, publikacji zbiorowych itp. Chodzi

więc o to, aby prace Instytutu tworzyły syntetyczny kompleks badań, podporządkowany ogólnej koncepcji.

Prof. Cieślak postuluje, aby pracownicy IZ wykazali więcej inicjatywy w podejmowaniu tematyki, na którą istnieje aktualne zapotrzebowanie społeczne.

W zakończeniu prof. Cieślak podkreślił umocnienie się pozycji naukowej IZ w okresie sprawozdawczym oraz wysoko ocenił jego osiągnięcia.

Do wypowiedzi dyskutantów ustosunkował się dyrektor IZ — prof. W. Markiewicz. Dziękując Komisji Rewizyjnej za wnikliwe zbadanie całokształtu działalności IZ, wyjaśnił i ustosunkował się do niektórych punktów sprawozdania Komisji.

Odpowiadając na sugestię prof. Cieślaka, prof. Markiewicz stwierdził, że analiza skuteczności działania IZ, zwłaszcza zasięgu wydawnictw, głównie obcojęzycznych za granicą, jest problemem zasługującym na uwagę i w miarę możliwości taką analizę będzie się starał IZ przeprowadzać. W ostatnim czasie obserwujemy zjawisko wyczerpywania pewnych numerów „Polish Western Affairs”, co może być dowodem zwiększonego zainteresowania wydawnictwami IZ.

Odnosnie do krytycznych uwag prof. Cieślaka dotyczących wydania przez IZ książki L. Janiszewskiego, *Rybacy dalekomorscy*, prof. Markiewicz uzasadnia decyzję jej opublikowania tym, że jest to pierwsza tego typu monografia odnosząca się do Ziemi Zachodnich jako obszarów całkowicie zintegrowanych, podejmująca problematykę zawodową specyficzną dla ZZ. Uwaga krytyczna prof. Cieślaka dotycząca szerszego ujęcia programu badań dziejów okupacji hitlerowskiej jest ze wszech miar słuszna. Poruszona przez prof. Cieślaka kwestia kompleksowego planowania badań w ten sposób, aby przewijała się w nich zbiorowa koncepcja integrująca wszystkich pracowników w obrębie zakładów i całego IZ znajdowała się w centrum uwagi Dyrekcji IZ od chwili powstania Instytutu. Ta koncepcja została zarysowana w ogólnym programie badawczym podzielonym na 6 grup tematycznych a także znajduje swoje odbicie w przygotowywanych w poszczególnych zakładach IZ opracowaniach zbiorowych, jak np. w wydanej w 1967 r. zbiorowej publikacji dotyczącej przemian społecznych na Ziemiach Zachodnich. W przygotowaniu jest praca zbiorowa Zakładu Historycznego, Zakładu Nauk Prawno-Politycznych i Zakładu Ekonomicznego.

Ostatnia sprawa poruszona przez prof. Cieślaka dotyczyła książek o tematyce niemieckiej, które wzbudziły szerokie zainteresowanie społeczne. Jeśli w Instytucie Zachodnim nie ukazała się ostatnio taka praca, to wynika to nie tylko z trudności w dotarciu do źródeł, ale przede wszystkim z tego, że istnieje wyraźnie zarysowany podział ról instytucji zajmujących się problematyką niemcoznawczą, przy czym IZ ma tutaj określone i wypracowane miejsce. Dyrekcja IZ zachęca też pracowników do publikowania swych prac poza czasopismami Instytutu i do prezentowania swego dorobku także na łamach innych czasopism, a równocześnie uprzyściplnia własne periodyki pracownikom innych placówek, a przede wszystkim członkom towarzystwa IZ. Na posiedzeniu kolegium redakcyjnego „Przeglądu Zachodniego” oceniono kierunek rozwoju tego wydawnictwa jako prawidłowy również i z tego względu, że liczba autorów z IZ i autorów spoza IZ jest mniej więcej równa i wydaje się, że właśnie taki układ jest właściwy.

Kończąc swoją wypowiedź prof. Markiewicz podziękował dyskutantom za cenę uwagi i pozytywną ocenę działalności IZ.

8) Przewodniczący zebrania poddał pod głosowanie następujące wnioski:

1. Wniosek Komisji Rewizyjnej o przyjęcie sprawozdania Komisji oraz o udzielenie Dyrekcji IZ absolutorium z działalności za okres od I I 1967 do 31 XII 1967 r.
2. Wniosek o zatwierdzenie planów naukowo-wydawniczych na rok 1968.
3. Wniosek o zatwierdzenie sprawozdania finansowego za rok 1967.
4. Przyjęcie preliminarza budżetowego na rok 1968.

Wszystkie powyższe wnioski zostały przez zebranych jednomyślnie uchwalone.

9) Prof. Smoliński zaproponował zebranym, aby skład Komisji Rewizyjnej na bieżący rok pozostał bez zmian z tym, aby na miejsce przebywającego za granicą dra Gruchmana powołać na członka Komisji doc. dra J. Boronia. Komisja Rewizyjna działałaby w składzie: doc. J. Boron, doc. S. Kubiak, dr J. Prędko, doc. T. Puchalski i doc. J. Zajda. Walne Zebranie wniosków ten jednogłośnie zatwierdziło.

10) Na wniosek Kuratorium i Dyrekcji, prof. Markiewicz przedstawił Walnemu Zebraniu kandydatury honorowych członków Instytutu Zachodniego: prof. dra M. Rudnickiego (Poznań) i prof. dra K. Dobrowolskiego (Kraków).

Następnie prof. Markiewicz przedstawił listę kandydatów na nowych członków IZ: 1. doc. dr Marian Orzechowski (Wrocław), 2. dr Ludwik Janiszewski (Szczecin), 3. dr Jakub Banaszekiewicz (Warszawa), 4. dr Jerzy Sułek (Warszawa), 5. dr Stanisław Wincenty Dobrowolski (Warszawa), 6. prof. dr Ludwik Jankowiak (Poznań), 7. doc. dr Jerzy Kleer (Warszawa), 8. prof. dr pułk. L. Jędruszczyk (Warszawa), 9. doc. dr Wanda Mrozkowa (Katowice), 10. doc. dr Krzysztof Kwaśniewski (Opole), 11. doc. dr Bolesław Maroszek (Gdańsk), 12. dr Bolesław Sadaj (Szczecin), 13. prof. dr S. Ingłot (Wrocław) i 14. ob. Marian Mianowski (Trzcianka). Listę tę zebrani jednogłośnie zatwierdzili.

CZŁONKOWIE HONOROWI INSTYTUTU ZACHODNIEGO

PROF. DR KAZIMIERZ DOBROWOLSKI

Działalność naukowa Kazimierza Dobrowolskiego, długoletniego kierownika Katedry Socjologii i Etnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego związana jest nieprzerwanie ze środowiskiem krakowskim. Rozległość zainteresowań naukowych, imponujący warsztat badawczy, opanowanie metody badań z pogranicza szeregu pokrewnych dyscyplin naukowych socjologii, historii, etnografii i demografii, wreszcie poważny i cenny dorobek w postaci rozpraw teoretycznych i studiów z badań terenowych czynią zeń jedną z najwybitniejszych postaci polskiej humanistyki. Wkład prof. Kazimierza Dobrowolskiego do nauki polskiej obejmuje studia nad umysłowością i moralnością społeczeństwa staropolskiego, kulturą, ideologią i nauką Polski średniowiecznej i epoki Odrodzenia, dziejami książki polskiej na obczyźnie w wiekach średnich; nauką o książce, stanem i potrzebami bibliotekarstwa oraz polityką biblioteczną, sytuacją robotników — emigrantów polskich w Anglii i Francji, przeszłością, osadnictwem i kulturą ludową Małopolski i Karpat oraz historią najdawniejszych sekt religijnych w Polsce. Wyjątkową doniosłość teoretyczną posiadają wydane ostatnio dwie obszernie książki prof. Dobrowolskiego: 1) *Studia z pogranicza historii i socjologii* (Ossolineum 1967), w której rozwija teorię podłoża historycznego i jego wpływu na procesy społeczne oraz 2) *Studia nad życiem społecznym i kulturą* (Ossolineum 1966), w której analizuje rolę nauki i uczonego we współczesnej epoce i przedstawia zarys teorii przemian kultury ludowej, socjologiczną teorię pracy i zawodów oraz daje zarys teorii procesów żywiołowych. Prof. Dobrowolski nieprzerwanie prowadzi badania socjologiczne nad współczesnymi przemianami społecznymi dokonującymi się w Polsce Ludowej; z tego zakresu pochodzą opracowania przemian w świadomości społecznej ludności chłopskiej, przeobrażeń społecznych i kulturalnych w rejonach uprzemysławianych itp.

Na szczególnie wysoką ocenę zasługuje wkład prof. Dobrowolskiego do badań nad problematyką Ziemi Zachodnich oraz jego zainteresowania zagadnieniami stosunków polsko-niemieckich. Już w 1923 r. we wnikliwym artykule pt. *Z głosów*

niemieckich o Polsce, zamieszczonym w „Przeglądzie Współczesnym” (tom IV, styczeń—marzec 1923) ostrzegał, że polityka Niemiec wobec Polski ma jako główny cel, po utracie kolonii, wchłonięcie całego etnograficznego terytorium narodu polskiego; trafnie przewidział, że „przymierze z Francją i Rumunią [...] nie stanowi dostatecznego i trwałego zabezpieczenia dla Polski”. Wskazywał wówczas, że

„w interesie państwa polskiego leży utrzymanie dobrych stosunków z Niemcami, jednak nawet najlepsze z naszej strony chęci nie mogą doprowadzić do trwałego porozumienia i trwałego pokojowego współżycia, zbyt głębokie bowiem są wzajemne przeciwieństwa. Co do nas, nie możemy ustąpić ani piędzi ziemi na Zachodzie, wszak ziemia to odwiecznie polska, prastare gniazdo państwa, ziemia zamieszkała w przynajmniej większości przez polskiego chłopca i robotnika”.

Zainteresowania prof. Dobrowolskiego polską historią Śląska znalazły wyraz w opublikowanych przed wojną, w 1931 r., *Studiach nad piśmiennictwem polskim na Śląsku do połowy XIX w.* oraz w *Listach Józefa Lompy do J. I. Kraszewskiego z lat 1860—1862*.

Po II wojnie światowej i powrocie Ziemi Zachodnich do Macierzy, Kazimierz Dobrowolski włączył się czynnie do pracy Rady Naukowej dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych, powołanej w 1945 r. w Krakowie. Przygotowywał referaty, brał żywy udział w dyskusjach nad zagadnieniami organizacji osadnictwa i kształtowania warunków dla rozwoju życia zbiorowego na tych ziemiach. Nieprzemijającą wartość posiada zwłaszcza rozprawa K. Dobrowolskiego z 1945 r. pt. *Uwagi o osadnictwie Ziemi Zachodnich*, w której obszernie uzasadnił postulat przesiedlania ludności zwartymi, zżyтыми grupami sąsiedzkimi do możliwie analogicznych warunków geograficznych, co pozwoliłoby na kontynuowanie w nowym miejscu więzi społecznej zadzierżnianej w środowisku macierzystym. W tymże referacie przeprowadził typologię ludności Ziemi Zachodnich, przyporządkowując określonym kategoriom cechy psychiczne i społeczne i analizując ich rolę w życiu społecznym w nowych warunkach. W swoich wystąpieniach na Radzie Naukowej analizował przebieg migracji ludności z Małopolski na Ziemię Zachodnią, podkreślał znaczenie migracji dobrowolnych dla procesów integracji społecznej i stabilizacji, zastanawiał się na czynnikami przyspieszającymi i opóźniającymi powstanie więzi społecznej, nad potrzebą realizowania wzoru dobrego osadnika. Prof. K. Dobrowolski pierwszy wprowadził pojęcie „procesów integracyjnych” do analizy przemian społecznych na Ziemiach Zachodnich. Jego udział i wystąpienia na Radzie Naukowej dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych dają świadectwo wrażliwości Profesora na aktualnie dokonujące się procesy społeczne o podstawowym znaczeniu dla kraju i Jego wspaniałej umiejętności wiązania teorii z potrzebami praktyki społecznej.

PROF. DR MIKOŁAJ RUDNICKI

Prof. dr Mikołaj Rudnicki urodził się 6 grudnia 1881 r. w Sokołowie Podlaskim. Tu również ukończył szkołę podstawową, zaś do szkoły średniej uczęszczał w Krakowie. W r. 1903 wstąpił na Uniwersytet Jagielloński, gdzie rozpoczął studia językoznawstwa indoeuropejskiego i filologii słowiańskiej. Po uzyskaniu stopnia doktora wyjechał za granicę, gdzie kontynuował studia kolejno: w Kopenhadze u prof. Pedersena, w Uppsali u prof. Noreena, w Wiedniu u profesora Kretschmera i Rešetara, w Berlinie u prof. Brücknera oraz w Pradze u prof. Vondraka. Podczas zagranicznych studiów zapoznał się z ówczesnymi prądami w filologii światowej, wracając później do kraju z dużym zasobem wiedzy teoretycznej i materiałowej. Mistrzem młodego uczonego był jednak głównie prof. Roz-

wadowski, którego szkole pozostał wierny w badanej problematyce i w poglądach naukowych. Prof. Rudnicki rozpoczął działalność naukową od prac z teorii językoznawstwa, habilitował się w r. 1912 na podstawie rozprawy pt. *Studia psychofonetyczne. Assymilacja*. W r. 1911 z ramienia Polskiej Akademii Umiejętności przebywał na terenach zamieszkałych przez Słowiańców, gdzie zebrał obszerny materiał językowy ujęte w pracy *Przyczynki do gramatyki narzecza słowińskiego*. W latach 1912—1919 prof. Rudnicki wykładał w seminarium nauczycielskim w Krakowie, skąd w r. 1919 powołany został na Katedrę Językoznawstwa Indoeuropejskiego przy tworzącym się Uniwersytecie Poznańskim. Rozpoczynając tu pracę prof. A. Rudnicki bierze czynny udział w organizowaniu i rozbudowie uczelni. Wraz z prof. Lehrem-Splawińskim zakłada Instytut Zachodniosłowiański na Uniwersytecie Poznańskim, która to placówka staje się wkrótce centrum badań poświęconych Słowiańszczyźnie zachodniej w Polsce. Nie posiadając prawie żadnych funduszy na działalność naukową Instytut rozwinął jednak intensywnie swe prace. Należy szczególnie podkreślić wielką wówczas rolę polityczną tej placówki która, jedyna wówczas w Polsce, przeciwstawiała się zalewowi literatury niemieckiej motywującej prawa Niemiec do obszarów zachodniej Słowiańszczyzny. Walka z poglądami naukowców niemieckich, była ze wszechmiar trudna a bez przesady można powiedzieć, że cały ciężar polemik i dyskusji spoczywał na prof. Rudnickim, który podejmował szczególnie ważne prace z zakresu analizy materiałów onomastycznych Słowiańszczyzny zachodniej, pod kątem ich słowińskiego pochodzenia. Organem Instytutu Zachodniosłowiańskiego było pismo „*Slavia Occidentalis*” założone i redagowane przez prof. M. Rudnickiego, który tu zamieszczał większość swych prac o dość jednolitej tematyce, jaką była onomastyka ziem zachodniosłowiańskich. Uczony rozważał tu przede wszystkim kwestie zasiedzenia Słowian na obszarach między Wisłą i Odrą („zasiedzenie” jest terminem używanym przez prof. Rudnickiego w przeciwstawieniu do pojęcia niemieckiego *Urheimat*). Prof. Rudnicki uznawał, że jednym z podstawowych kryteriów są tutaj problemy językowe; w oparciu o rozległą analizę nazewnictwa topograficznego i fizjograficznego doszedł on do wniosku, że pierwotnym zasiedzeniem Słowian były tereny między Wisłą i Odrą. Należy zwrócić uwagę, że z Instytutem Zachodniosłowiańskim współpracował m. in. także prof. Z. Wojciechowski, który dążył do rozszerzenia zakresu prac Instytutu na zagadnienia historyczne. Idee te znalazły swą realizację w Instytucie Zachodnim. W r. 1939 Niemcy zniszczyli całkowicie archiwum Instytutu Zachodniosłowiańskiego i „*Slavii Occidentalis*”. Prof. Rudnicki przez cały okres okupacji poszukiwany przez hitlerowców przebywał na Podlasiu, później w Warszawie, gdzie wykładał na tajnym Uniwersytecie Ziem Zachodnich. Po wyzwoleniu już w kwietniu 1945 r. przybył do Poznania, gdzie pod Jego kierunkiem wznawia działalność Zakład Indoeuropeistyki i Instytut Zachodniosłowiański oraz ukazuje się ponownie „*Slavia Occidentalis*”. Prof. Rudnicki współpracuje również z Komisją Ustalania Nazw przy Urzędzie Rady Ministrów, mającą za zadanie przywrócenie dawnych nazw miejscowych na Ziemiach Odzyskanych. Uczony jest wybitnym autorytetem w tej dziedzinie — przygotowanie już przed wojną obszernych materiałów dotyczących polskiego nazewnictwa Ziem Zachodnich jest wielką zasługą prof. Rudnickiego. Jego teoretyczne rozważania znalazły praktyczne zastosowanie w ważnej dziedzinie życia państwowego. Po wojnie prof. Rudnicki pisze obszerny syntetyczny dzieło pt. *Słowiańszczyzna, Lechia, Polska*. Ogółem wielki, wszechstronny dorobek naukowy Profesora obejmuje ok. 300 pozycji. W styczniu 1961 r. środowisko naukowe Poznania obchodziło uroczyste jubileusz 80-lecia urodzin i 50-lecia pracy naukowej prof. dra Mikołaja Rudnickiego. Z okazji jubileuszu Rada Państwa PRL w uznaniu wybitnych zasług naukowych i społecznych odznaczyła Jubilata Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Prof. dr M. Rudnicki współpracował ściśle z Instytutem Zachodnim od początków działalności tej placówki; artykuły Profesora drukowane były w „Przeglądzie Zachodnim” już od r. 1945. I tak rozprawka pt. *Nisa czy Nysa* ukazała się w nrze 4—5/1945 „Przeglądu”, problem oboczności tej nazwy omawiał prof. Rudnicki kolejno w nrach 2, 3, 5 i 11 „PZ”/1946. W nrze 1/1947 opublikował On artykuł pt. *Czym zastąpić wyraz autochton?*, w nrze 1—2/1951 uwagi na temat *Jeszcze dyskusja o nazwie Szczecina; Zagadnienie pobytu drużyn germańskich na ziemiach polskich w czasie od VI w. w świetle imiennictwa* omówił Profesor w nrze 5—6/1951 „Przeglądu”, rozważania pt. *O piastowski ośrodek państwa polskiego* zamieścił w nrze 9—10/1953, zaś *Najnowsze prace o pochodzeniu polskiego języka literackiego* przedstawił w „Przeglądzie Zachodnim” nr 1—2/1955.

W uznaniu wielkich zasług prof. dra Mikołaja Rudnickiego dla Instytutu Zachodniego Kuratorium IZ podjęło uchwałę dotyczącą przedłożenia Walnemu Zebraniu Instytutu Zachodniego wniosku o przyznaniu Profesorowi godności Członka Honorowego IZ. Wniosek ten Walne Zebranie przyjęło jednomyślnie.

Udział dyrektora IZ w sesji FUNA.

W dniach od 22 do 27 kwietnia 1968 r. obradowała w Pałacu Narodów w Genewie sesja Światowej Federacji Towarzystw Narodów Zjednoczonych (FUNA). W skład delegacji polskiej wchodził: członek Kuratorium IZ — prof. dr R. Bierzanek oraz dyrektor IZ — prof. dr W. Markiewicz.

Sesja naukowa KKBN oraz IZ-P.

W dniach 6 i 7 kwietnia 1968 r. odbyła się w Szczecinie sesja naukowa poświęcona problematyce przemian społeczno-gospodarczych w Niemieckiej Republice Demokratycznej, zorganizowana przez Komitet Koordynacyjny Badań

Niemcoznawczych i Instytut Zachodnio-Pomorski. W sesji uczestniczyła grupa naukowców z NRD oraz przedstawiciele licznych środowisk naukowych z całego kraju. Instytut Zachodni reprezentował prof. dr W. Markiewicz, który wygłosił odczyt pt. *Przemiany świadomości społecznej w NRD*.

Nagroda PISM. Doroczną nagrodę Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych otrzymał m. in. dr A. W. Walczak, redaktor naczelny wydawnictw IZ, za pracę pt. *BHE — zachodniemiecka partia przesiedleńców*, wydaną przez Instytut Zachodni w 1967 r.